

't hupke

Verenigingsblad van de West Brabantse Vogelwerkgroep

Nr 191 Winter 2022



<p>Inhoud</p> <p>Uit het archief; de Kolgans 3 Parken in Breda; het Valkenberg 4 Vogelvriendelijke Inrichting Markdal 6 Slechtvalk Grote kerk Broedgevallen Ooievaar 9 Huiszwaluwen Breda 10 De Grauwe Gans 11 Vogelkarakters 13 Verslag roofvogeldag 14 Windmolens 15 IJsvogelfonds 17 Tuinen en vogels 18 Dagje vogelen met Maurice Verschuren 19 Boswachterij Dorst 20 Bijzondere waarneming; Beflijster 21</p>	<p>'t Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden. Het lidmaatschap loopt per kalenderjaar. Opzegging kan alleen schriftelijk bij de secretaris, uiterlijk 1 maand voor het begin van het nieuwe kalenderjaar. Bank NL76 INGB 0001 0637 12</p> <p>Bestuur Bert van de Haar (voorzitter) Ger Duijf (secretaris) Ineke Buijnsters (PR & communicatie.) Kees Wijnen (penningmeester) Laurie Rijdsdijk (bio-secretaris)</p> <p>Vormgeving en opmaak Martin van Leest</p> <p>Redactie 't Hupke Martin van Leest Jan Benoist redactie@westbrabantsevwg.nl De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoudelijke teksten.</p> <p>Vaste medewerkers Raymond van Breemen Piet van Iersel Hans van der Sanden Willem Veenhuizen Harry van Vugt Ria Lambregts (foto's) Ineke Buijnsters Wilma Rasink</p> <p>Tekstcorrectie Henriëtte Huijgens Ad Rijnen Albert de Hoon</p> <p>Website www.westbrabantsevwg.nl</p> <p>Webredactie Ger Duijf website@westbrabantsevwg.nl</p> <p>Volgend Hupke Verzenddatum 1 maart Aanleveren kopij 1 februari</p> <p>Wenst u 't Hupke digitaal te ontvangen stuur dan een mail naar; secretaris@westbrabantsevwg.nl</p> <p>Foto voorkant: Hans van der Sanden</p> <p>'t Hupke wordt gedrukt op gerecycled papier door: Printwall Breda</p>	<p>Op mijn eerdere oproepen heeft er (nog) niemand gereageerd om voor de toekomst te voorzien in een voorzitter vanuit en/of een vertegenwoordiger van de Vogelwerkgroep en in het bestuur van Natuurplein de Baronie. Dit kan dus volgend jaar tot een probleem in de continuïteit gaan leiden. Op de algemene ledenvergadering van Natuurplein de Baronie op 9 november zullen we het gesprek gaan voeren over de toekomst en lange(re) termijnvisie van Natuurplein. Als bestuur van de Vogelwerkgroep hebben we wel aangegeven dat wij voorstander zijn van het actief blijven optreden tegen misstanden en dat de saamhorigheid en onderlinge uitwisseling van informatie tussen de diverse verenigingen daarvan een afgeleide kan zijn, maar zeker geen doel op zich. Recentelijk hebben we als Vogelwerkgroep ook weer aandacht gevraagd voor nieuwbouwplannen en renovaties waarbij het de vraag was of en in hoeverre er voldaan wordt aan de noodzakelijke bescherming van de aldaar voorkomende soorten. Veelal is het dan effectiever om dit als Natuurplein de Baronie te doen, omdat daar waar Huismussen en/of Gierzwaluwen hun nestplekken weten te vinden er ook veelal vleermuizen aanwezig zullen zijn. En vreemd genoeg is de Omgevingsdienst veel strenger als het gaat om vleermuizen. Een paar vogelkasten weghangen vinden ze veelal al genoeg, zonder zich druk te maken over de juiste locatie en de daarbij behorende leefomgeving. We hebben ook vanuit Natuurplein de Baronie een open brief naar de Omgevingsdienst en de Provinciale Staten van Noord-Brabant gestuurd omtrent criteria en overwegingen waarnaar wordt gekeken bij de aanvraag voor windmolens op land. Uit onze ervaringen met de slachtoffertellingen bij de windmolens in Etten-Leur is duidelijk gebleken dat er nogal wat hiaten zitten in regelgeving, zoals hoeveel slachtoffers zouden er mogen vallen en van welke soorten, en wat te doen als er meer slachtoffers of soorten waarvoor geen ontheffing is verleend worden gevonden. En worden alle nieuwe windmolens gemonitord en door wie? Is er een onafhankelijke instantie die dat controleert of is het ecologisch bureau dat de ontheffing heeft voorbereid zijn eigen 'vlees' aan het keuren in de gebruiksfase? U ziet, er is genoeg te doen als het gaat om bescherming van de steeds meer in aantal (en soorten) afnemende vogelpopulaties.</p> <p>Uw voorzitter Bert van der Haar</p>
<p>Van de redactie</p> <p>Fotografen en tekenaars opgelet! Bij de samenstelling van 't Hupke neemt de redactie graag zoveel als mogelijk foto's, maar ook tekeningen, op van onze eigen leden. MAAAARRRR dan moet je die wel hebben. We zijn als redactie heel blij met de foto's die Ria Lambrechts ons keurig voor de inleverdatum van kopij elk kwartaal stuurt. Maar we weten ook dat er meerdere fotografen en ook tekenaars actief zijn in onze vereniging. Die vinden het mogelijk ook leuk als hun foto in 't Hupke komt. We willen per kwartaal vragen om foto's van specifieke vogels of landschappen. We kunnen dan eerst kijken of deze foto's geschikt zijn voor publicatie voordat we buiten de vereniging gaan zoeken. Of een foto nodig is en of er ruimte voor is weten we pas als we 't Hupke opmaken. Dan pas kunnen we zien of er ruimte is.</p> <p>Wat vragen we? We roepen alle fotografen en tekenaars die hieraan mee willen werken op om hun emailadres door te geven aan de redactie. We vragen hen dan indien nodig om foto's. Die moeten dan wel op korte termijn geleverd worden. Dus als jullie dit een goed idee vinden geef dan je email-adres door aan de redactie.</p>		

Het gaat nog steeds niet goed met het vogelgriepvirus dat Europa nu al zo lang in zijn greep houdt.

Ook in onze regio heerst het virus volop zodat zelfs het vogelrevalidatiecentrum in Zundert de intake van slachtoffers heeft gestaakt (oktober).

Vindt u meerdere dode vogels meldt dit dan via de websites van respectievelijk Sovon, Dutch Wildlife Health Center of de NVWA.

Een ander aandachtspunt zijn de gestegen kosten in het afgelopen jaar. Met name de kosten voor huur van de zalen in De Wegwijzer, bankzaken, communicatie zijn gestegen. Gelukkig zijn we een vereniging met voldoende reserves. Door de kosten voor onze cursussen te verhogen en wat in te teren op de reserves kan de contributie voorlopig gelijk blijven.

Met onze cursussen gaat het prima. Een volle bezetting voor de najaarscursus en de workshop.

Ook hebben we een paar prachtige lezingen gehad. Het valt hierbij op dat de belangstelling wat minder was. Niet duidelijk wat de oorzaak is. We zijn benieuwd wat onze leden hierover te zeggen hebben omdat dit niet blijkt uit de resultaten van de zomer enquête.

De resultaten van deze enquête zijn besproken in de ledenvergadering in november.

Er zijn maar liefst 78 reacties ontvangen op deze enquête en daar zijn we heel tevreden mee.

Enkele zaken hieruit: de leden zijn tevreden over onze cursussen en lezingen en zijn geïnteresseerd in meer bijeenkomsten over b.v. waarneming.nl, Sovon BMP tellen, Roofvogels, Vogels tijdens trekperiode, MUS, en Watervogels.

Het merendeel van de inzenders is tevreden over 't Hupke, de nieuwsbrief en de website. Ook blijkt dat maar een klein gedeelte gebruik maakt van Instagram en Facebook.

Maar liefst 38% van de inzenders staat open voor betrokkenheid en ondersteuning van de vereniging. Zij bieden aan om: de handen uit de mouwen te steken, contacten te leggen, mee te denken, te inventariseren, fotograferen, regelen, luisteren, ICT-vaardigheden, teksten schrijven- of redigeren, lezingen geven, promoten van de vereniging, enz.

Er is wat minder belangstelling voor de meer tijd kostende activiteiten zoals deelname aan werkgroepen, coördinerende taken of bestuur.

Onze voorzitter heeft al aangegeven dat zich nog niemand heeft aangemeld voor de invulling van de vacatures van voorzitter en of deelnemer in Natuurplein.

Wij roepen u daarom dringend op om mee te denken met het bestuur om zo de voortgang van de vereniging te waarborgen.

Ger Duijf

Onze vrijetijdsbesteding

Als er op de televisie een quizprogramma wordt uitgezonden moeten de deelnemers zich voorstellen: wie zijn ze, wat voor beroep oefenen ze uit? Steevast volgt de eindvraag: wat doet u nog meer? Dan blijkt wandelen favoriet te zijn. Enige tijd geleden vertelde iemand dat hij graag naar buiten gaat om naar vogels te kijken; dat moest nader verklaard worden. Er zijn maar weinig ervaringen die de passie van een vogelaar meer doen ontbranden dan de eerste ontmoeting met een nieuwe soort of de ontdekking van een eerder geziene vogel op een nieuwe of onverwachte locatie. De spanning van een spontane waarnemingen en de verwachting van de volgende zijn de belangrijkste drijfveren in de voortdurende zoektocht om meer te zien, te horen en te leren over onze gevederde vrienden. Zijn wij eenvoudige zielen die snel blij worden bij het zien van een vogel? Nou ja, wij gaan naar buiten, wat gezond is, en moeten al onze zintuigen openstellen en aanscherpen en gewoon genieten. De belangstelling neemt toe gelukkig ook steeds meer van vrouwen. Aan de tuinvogeltelling hebben 170.000 mensen deelgenomen. Daarmee hebben ze een bijdrage geleverd aan de burgerwetenschap. Naar Beleef de Lente, waar online broedende en jonge vogels op het nest te zien zijn, is miljoenen keren gekeken. De belangstelling voor de natuur en vogels in het bijzonder wordt dikwijls van ouders op kinderen overgedragen. Maar u kan ook uw burens, familie en kennissen meenemen naar buiten en laten zien wat er aan interessants te zien is. Zo wordt ook het draagvlak voor natuur- en milieubescherming groter. Niet te onderschatten is dat het samenkomen van gelijkgestemden kan leiden tot langdurige vriendschappen, ook in de privéfeer.

Biemeus



Uit het archief: de Kolgans

Inleiding

In dit Hupke vind je een artikel over de Grauwe Gans van Hans van der Sanden. Het leek mij daarom leuk om stil te staan bij een andere soort gans, die het ook goed doet in ons gebied. Meestal komt hij in oktober naar het zuiden en soms kun je hem in grote getale zien. Ik zag een telling van 40.000 Kolganzen, die mag toch best gezien worden. Vroeger waren de Haagse Beemden het belangrijkste ganzengebied bij Breda, maar toen kwam de gans nog maar in kleine aantallen voor. Nu is dat opgelopen tot 700.000 vogels in de winter in Nederland. Hans heeft het archief voor mij doorzocht en de gegevens geleverd, waarvoor dank. Dat leverde 5050 waarnemingen op.

Aantal

Het viel niet mee om de stijging van de aantallen Kolganzen uit het archief te achterhalen. Dat komt grotendeels doordat we vroeger alleen met opgestuurde kaartjes werkten en nu digitaal. Daarbij komt nog dat vóór 2017 de waterwildtellingen overgenomen werden in het archief van de Vogelwerkgroep en daarna niet meer. De gemiddelde grootte van de groepen Kolganzen wordt nog eens omlaag gehaald doordat er veel waarnemingen in het archief zitten van een enkele Kolgans met een ring om de nek. Wel mooi voor de waarnemer en ook een interessant gegeven voor de wetenschap: je kunt immers zien welke vogel waar wordt gezien en zo vaststellen wat zijn verblijfplaats is in de winter bijvoorbeeld.

Een overzicht:

periode	aantal getelde kolganzen	aantal waarnemingen in archief	Gemiddeld aantal per waarneming
1961-1970	100312	102	983
1971-1980	114414	105	1090
1981-1990	470056	402	1169
1991-2000	610447	397	1538
2001-2010	563472	540	1043
2011-2020	1190614	2863	416
2021-2022	177861	524	339

Tabel 1: Overzicht waarnemingen in ons archief

Wat wel in deze tabel opvalt is dat er in de periode 2011-2020 meer dan een miljoen Kolganzen zijn gezien in West-Brabant.

In de Avifauna van Noord Brabant wordt ook vermeld dat de Haagse en Hoevense Beemden in de jaren vijftig en zestig de belangrijkste foerageer- en overwinteringsgebieden waren. Vermeld wordt ook dat in het Hollands Diep-Markgebied er 25.000 werden geteld op 1 januari 1964, wat neerkomt op driekwart van de Nederlandse populatie in die tijd (lit. 1).

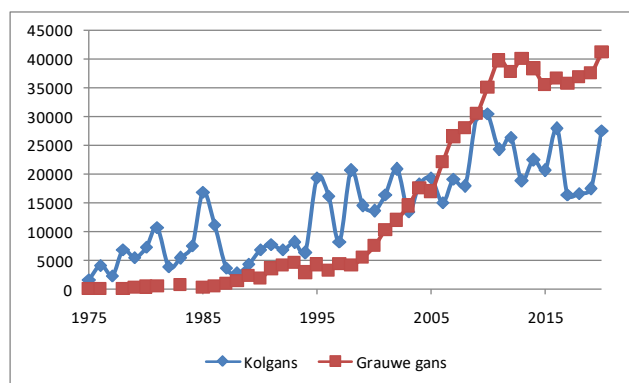
Is de Kolgans misschien toch een broedvogel in West-Brabant? Ja, dat is zo maar in een zeer laag aantal.

De eerste broedgevallen zijn mogelijk niet eens opgemerkt. In 1996 worden er rond de 25 broedparen in West-Brabant gezien. (lit.2) De eerste broedgevallen in ons archief worden gemeld op de Bleeke Heide en de Dintelse Gorzen. Dat gebeurt voor het eerst in 2009 en is in de jaren daarop weer het geval.

De Vogelatlas uit 2018 (lit.3) is een beetje summier over broedende Kolganzen. Maar het aantal vermelde broedgevallen in Nederland is wel toegenomen. Vooral in het midden van het land. In Noord-Brabant blijven de Biesbosch en het Markiezaatsmeer de beste plek om ze in de broedtijd te zien.

Hoe is het met de aantallen in Noord-Brabant gesteld?

Hierna zie je een grafiek van de gemiddelde aantallen waargenomen tijdens de waterwildtellingen van zowel de Grauwe als de Kolgans.



Beide ganzen nemen dus toe. Maar hoe komt dat nou? Is er meer voedsel? Is de overlevingskans van de jongen groter geworden? Is de jacht verminderd? Gelukkig vond ik een artikel van B. Ebginge dat daarover gaat. Het is wel uit 1987 (lit.5) maar niettemin levert zijn onderzoek voldoende inzicht in wat er aan de hand is tot 1985. Wat is zijn conclusie? De jacht op de ganzen in het buitenland is afgenomen in die jaren. Ik heb inderdaad ooit gehoord dat vermindering van de jacht in Denemarken bepalend is geweest voor de sterke toename van het aantal Kolganzen in Nederland, maar ik kon daar geen bron voor vinden. Wel een artikel dat de jacht in Denemarken (lit.4) in de jaren zeventig behandelt, met daarin getallen van duizenden ganzen die geschoten werden.

Piet van Iersel

Literatuur

1. Avifauna van Noord-Brabant, F.J.H. van Erve ea. (1967)
2. Atlas van de West-Brabantse broedvogels; Swev, (2007).
3. Vogelatlas van Nederland ; SOVON (2018).
4. In Denemarken worden jaarlijks meer dan een miljoen watervogels geschoten ,Kjeld Hansen (Het Vogeljaar, 26(6), p262-266;1978)
5. Welke factoren bepalen de grootte van een ganzenpopulatie, B.S. Ebginge; De Levende Natuur 88, p180 – 193 (1987).

Het Valkenberg in Breda,

Ligging algemeen

Het Valkenberg ligt in de wijk Centrum tussen het station en de binnenstad. (Academiesingel / Catharinastraat.)

Als je van het station naar de binnenstad wil, kom je altijd door het Valkenberg.

Het park is circa zeven hectare groot, er zijn veel open ruimtes in, zeer oude bomen in gazons, een vijverpartij met fontein en een restaurant, het T-huis.

In het park vinden vanaf ongeveer 2015 jaarlijks uiteenlopende recreatieve doeleinden plaats als festivals, doedagen en markten.

Historie

Vanaf medio veertiende eeuw tot in de jaren dertig van de zestiende eeuw, liep de stadsmuur dwars door het huidige park. Het deel binnen de muur was een tuin van de heer van Breda met daarin de 'valkenberg' waarin de valken voor de jacht waren gehuisvest. Buiten de stadsmuur lagen weilanden en moerassige gronden, in de tuin was ook een visvijver. Tussen het kasteel en deze tuin lag het Middeleeuwse begijnhof. De contouren van de kerk ervan zijn nog te zien op het kasteelplein. Deze hof werd gesloopt en verplaatst toen de uitvoering van de plannen van graaf Hendrik III (1483-1538) voor de verbouwing van het kasteel begon.

Bij de aanleg van de nieuwe stadsomwalling (vanaf 1531), kwam het stadspark binnen de omwalling te liggen.

Al rond 1507 gaf Hendrik III van Nassau opdracht om het gebied rond het kasteel te vergroten en te verfraaien.

Rond 1540 werd er een renaissance tuin aangelegd, die bestond uit rechthoekige vakken, elk met een beeld erin.

In 1609 liet Filips Willem van Oranje (1554-1618), de oudste zoon van Willem van Oranje (1533-1584), in de nabijheid een moestuin aanleggen van de vruchten en de gewas, naer gelegentheynt van den saysoene). Die moest het gehele hof voorzien van fruit. (Franse stijl?)

Rond 1625 werd een deel van de hoftuin uitgebreid.

Tot 1812 bleef de kasteeltuin het domein van de Heren van Breda. De naam Valkenberg is ontleend aan de huisvesting van de valken die voor de jacht gebruikt werden. Van hieruit bedreven de heren van Breda met hun gasten de valkenjacht.

Alles veranderde na het aanbreken van de moderne tijd met de komst van de Fransen en na hun vertrek de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden. Heerlijke rechten werden afgeschaft. De Nassaus verloren hun bezit aan de staat. Het kasteel werd in 1828 een militaire academie.

Na een lange periode van verwaarlozing droeg het Rijk in 1881/82 het park over aan de gemeente. De ontmanteling van de vesting was toen voltooid. Vanaf 1812 was het echter al toegankelijk voor publiek.

In 1887 werd de tuin opnieuw ingericht door de Leuvenaarse tuinarchitect Pierre Liévin (doorgaans Lieven genoemd) Rosseels (1843-1921), het werd een romantisch landschapspark met boomgroepen, een slingerivier, als verrassend element de 'kattenbrug' met betonnen boomleuningen, en verschillende doorkijkjes naar de Grote Toren.

In de oorlogsjaren 1940-45 is er veel illegale houtkap geweest. De ontstane gaten moesten weer worden opgevuld. In opdracht van de directeur Plantsoenendienst Van Rooijen moest zelfs de vogelstand worden hersteld, want het eenden- en ganzenbestand was uitgedund! In 1952 werd het park heringericht ter gelegenheid van de viering van het zeventiendejarig bestaan van Breda door tuinarchitect J.T.P. Bijhouwer. Er kwamen een speeltuin en een rosarium met betonnen pergola's en de muziekschelp en een midgetgolfbaan. Een beeldje van de bekende persiflage op 'Manneke Pis' uit Antwerpen, onze 'Manneke Douche' van Arthur Dupont werd rond 1962 in het park geplaatst. Het is tot heden nog steeds onvindbaar nadat het werd gestolen in 1982, tijdens carnaval.

In 1972 werd het park opnieuw gerenoveerd, oude bomen verdwenen, er werden struiken en heesters geplant. Jaren later verdwenen weer de dichte beplantingen en werd de sociale veiligheid ook door betere verlichting bevorderd. In 1986 werd een deel van de oude stadsmuurtorens opgegraven en de Gasthuispoort van ca 1350). Opgemetselde fundamenten hiervan zijn goed zichtbaar. Een van de opgemetselde muurtoren is mooi geïntegreerd in het padenpatroon.

In 1991-1993 werd het Valkenberg deels door tuinarchitect M.van Gessel, en Bureau B+B gerenoveerd. Het karakter van Rosseels werd grotendeels teruggebracht, sociale veiligheid bleef een belangrijk gegeven, een hekwerk werd aan de noord en oostzijde aangebracht, een rechthoekig perk uit de tijd van koning-stadhouder Willem III werd gereconstrueerd met daarin een replica van het bewaard gebleven beeld van Hercules (Vuile Jan) .



FOTO, A VAN DER SANDEN

Vogels houden van Breda

Bij de veranderingen werd rekening gehouden met de wensen van de omwonenden!

In september 1995 werd het vernieuwde park heropend door locoburgemeester Wim van Dongen.

In 2002 werd er een horecagelegenheid gebouwd, het T-huis, ontworpen door kunstenaar John Körmeling,

Oude vogelgegevens

Na het raadplegen van oude schilderijen en kaarten kunnen we zien dat op het schilderij van ca 1519, 'zicht op Breda', waarschijnlijk van de Vlaamse schilder Joost van Cleve, in een boom een Blauwe Reiger op een tak staat en verder bovenin een reiger die op zijn nest staat. De naam van de Reigerstraat herinnert nog aan de reigerkolonie bij het kasteel. Op die vogels werd gejaagd. Op het paneel zijn verder nog twee zwanen te zien, zwemmend in de slotgracht. Hoogstwaarschijnlijk zijn het Knobbelzwanen. Aan de grachtmuur hangen spreuwen- of mussenpotten. Hierin konden de vogels nestelen, waarna de jongen gevangen en gegeten konden worden. Voor die tijd een lekker aanvullend hapje!

Uit de periode 1950-1975 zijn geen vogelgegevens overgeleverd, terwijl over de periode 1975-1982, geen bijzondere gegevens bekend zijn.

Periode 1982-2005

De Turkse Tortel is opvallend afgenomen. Werd er in de winter niet meer gevoerd in de omgeving? Huismus, Grauwe Vliegenvanger, Witte Kwikstaart, Grote Lijster en Spotvogel verdwenen.

Nieuw verschenen soorten zijn Fuut, Goudhaan, Grote Bonte Specht, Zanglijster, Meerkoet en Staartmees.

In die 25 jaar zijn er natuurlijk opvallende veranderingen. Grotendeels hebben deze te maken met het anders bestemmen van het park en het aanbrengen van nieuwe vegetatie en beplanting.

De Fuut zal in de aangrenzende singel en kasteelgracht mits een nest maken mogelijk is, wel aanwezig blijven. Evenals Meerkoet en Waterhoen, Parkeend en ganzen. De Houtduif is als algemene vogel in de stad een blijver. De Holenduif kan zich, mits er in het oudere bomenbestand grotere holten aanwezig zijn, blijvend vestigen. Kleinere zangvogelsoorten als Roodborst, Heggenmus, Winterkoning en Merel zijn altijd wel aanwezig. Zomersoorten als Tjiftjaf en Zwartkop verblijven hier incidenteel, omdat er nog wat lagere struiken zijn. Boomkruiper en Boomklever zijn zekere soorten, ze houden van het oude bomenbestand waar voor hen veel voedsel is te vergaren, en nestholten zijn altijd wel te vinden. Kool- en Pimpelmees zijn ook blijvers. De kraaienfamilie en de Spreeuw zijn algemene stevige blijvers, zelfs de Gaai komt steeds meer in het park en in de stad voor.

- De Huismus gebruikt het park om voedsel te zoeken en nestelt onder de dakpannen in de aangrenzende bebouwing.
- De Vink is altijd wel aanwezig, de Groenling incidenteel. Het ontbreekt laatstgenoemde soort aan hagen en coniferen.

Uit ons archief

Bijzonder is dat de laatste acht jaren de vestiging en de enorme toename van de Grote Canadese Gans. Niet alleen in het Valkenberg is deze het gehele jaar aanwezig, doch ook in de andere parken en stadsdelen van Breda. Evenals de Grauwe Gans en de Scholekster.

De Scholekster komt voedselzoeken op de gazons, en broedt misschien op een van de platte daken in de omgeving.

Nog opvallender zijn vanaf 2019 enkele jaarlijkse waarnemingen van de ooit ergens ontsnapte Halsbandparkiet. Deze exoot gaat zich vanuit de Randstad uitbreiden naar het zuiden en zich vestigen in andere steden, waarschijnlijk ook in Breda.

Aanbevelingen voor verbetering

Tja, wat kunnen we in het Valkenberg doen om het voor de vogels aantrekkelijker te maken?

Door de zeer drukke festiviteiten en festivals, blijven er weinig mogelijkheden over. Het recreatieve gebruik is de laatste jaren enorm toegenomen, in de ontwikkeling van wandelhof, kijkgroenpark, naar gebruikspark.

Je kunt nog voorstellen om enkele specifieke nestkasten weg te hangen. Maar die moeten dan ook weer schoongemaakt worden en monitoren is nodig om te weten wat erin heeft gezeten.

Pleksgewijs zou je nog wat hagen of meer bodembedekkende beplanting kunnen aanbrengen, voor meer kleur, beschutting en voedsel.

En bomen bijplanten, gelukkig gebeurt dat ook!!

De Krielkippen en -haantjes, die legaal en illegaal worden uitgezet blijven voor velen en zeker voor de jongere kinderen een attractie!

De vogelwereld in het park zal meebewegen met onze drukke recreatieve bezigheden!

Geraadpleegde literatuur

Erfgoedweb Breda-Breda Nassastad. Erfgoed breda.nl.

H.van der Sanden, Archief West BrabantseVogelwerkgroep.

P.van Iersel, A. van der Sanden, H. van der Sanden,

W.Veenhuizen, (2009), Vogels houden van Breda, NPN Drukkers V.V. Breda.

Waarneming.nl, (2021), diverse waarnemingen.

A. Kappelhof, P.Klep, K.Leenders, J. Messer, (2021), Historische atlas van Breda.

Anonymus,(1999), Gebiedsplan Park Valkenberg, Buitenruimteplan Dienst Stadsbeheer.Gemeente Breda.

Anonymus, (2004) Gebiedstypenplan Parken, Beheerdocument, Gemeente Breda.,

A. van der Sanden, H. van der Sanden (1982-1983)

?? en kartering Valkenberg (2005), West Brabantse Vogelwerkgroep.

W. Veenhuizen, West Brabantse Vogelwerkgroep, Hupke nr 145, Zomer 2011, nr 169, Zomer 2017.

P. de Jaeger, 1998, Het Valkenberg van hofvijver tot stadspark.

Willem Veenhuizen april 2022.

Voorstel voor vogelvriendelijke inrichting Markdal (deel 2)

De vereniging Markdal, bestaande uit bewoners van en betrokkenen bij het Markdal, is sinds 2011 bezig met de hervorming en herinrichting van het Markdal. Hier wordt besproken hoe het Markdal meer biodiversiteit kan voortbrengen met vogels als uitgangspunt en hoe de huidige water- en natuurdoelen hierbij passen. Het voorstel kon tot stand komen doordat Maaike Griffioen aanbood een studie te doen naar de vogelvriendelijke inrichting van het Markdal. In deze rapportage wordt gewerkt aan verschillende bouwstenen om te komen tot een advies voor een vogelvriendelijke inrichting.

Kansrijke soorten en plaatsen

Nachtegaal en Spotvogel

Deze twee topfavorieten gedijen bij houtwallen en kleine bosjes. Die waren een kenmerk van het Markdal vóórdat ruim een eeuw geleden het prikkeldraad toepassing vond. De perceelsscheidingen bestonden toen uit hagen of te wel 'heiningen', zoals nog in de diverse streeknamen terug te zien is. Bij zoveel mogelijk gebruik van natuurlijke 'heiningen' zullen Nachtegaal en de Spotvogel wel varen; ze kunnen in 'heiningen', houtwallen en kleine bosjes de gewenste beschutting vinden. Delen van het grote aandeel 'Kruiden en Faunarijke Grasland' en 'Akkerland' kunnen hiervoor de ruimte bieden. Landschappelijk is het van belang om de heiningen zodanig te situeren dat ze het zicht in het Markdal versterken.

Steenuil

Deze soort is echt afhankelijk van kleinschalig cultuurlandschap bestaande uit bebouwing omgeven door een rommelig natuurlijk erf waar veel wormen en muizen te vangen zijn. Bovendien zijn Steenuilen niet gesteld op lawaaige verstoring. Dit bleek bij een locatie waar een nieuwe Vlaamse Schuur gebouwd werd. Het succesvolle broedpaar verhuisde onmiddellijk. Gelukkig was er op een paar honderd meter afstand een nieuw geschikt biotoop ontstaan, dankzij een particulier die op enkele hectares grond een kleinschalig en gevarieerd landschap had laten ontwikkelen. Er zijn nu slechts een drietal steenuilpaartjes in het Markdal. Maar bij bebouwing is dit met een goede inrichting van het erf te bevorderen. Jaarlijks wordt de steenuilpopulatie goed gemonitord. Een locatie die ingericht zal worden is bij de aardbeienplantenkwekerij bij Galder. Afgesproken is om daar bij de landschappelijke inrichting het verdwenen steenuilenbiotoop weer te herstellen. Door natuurinclusief te (ver)bouwen en te beheren kunnen op boerenerven en de gebouwen daar veel kansen aan vogels geboden worden. Het plaatsen van nestkasten en een extensief beheer van voedselrijke erven en weilanden zijn de basisvoorwaarden. Via het project Erven Plus van Brabants Landschap bestaat er o.a. via Jan Benoist ruime ervaring bij de VWG in de Rith.

Blauwborst, Rietgors en Rietzanger

Deze vogels gedijen bij een watermoeras, waar bovendien veel rietkragen groeien. De Blauwborst als meest favoriete vogel kent al een lichte toename en laat zich met name in rietkragen bij natte graslanden zien. Bij de inrichting zal ook Rietgors en Rietzanger ruimte in rietkragen geboden moeten worden. Voor de genoemde moerasvogels zal voldoende leefgebied bij de Blauwe Kamer en bij Galder gevonden kunnen worden. Ook daar waar de oude loop wordt gehandhaafd en er moeras zal ontstaan.

Patrijs

Deze vogel van het akkerland is hard achteruitgegaan. Toch zijn er af en toe succesvolle broedsels gezien, zelfs met circa 25 jongen (in 2019!).

Essentieel is dat voor de jongen de eerste weken voldoende insecten te verorberen zijn. Dat vraagt speciale maatregelen zoals de aanleg van keverbanken. Tevens zijn schuil- en rustzones en ruige akkerranden nodig. Én een beheer zonder bestrijdingsmiddelen, die immers de insecten doden. Er is niet alleen bij Vogelbescherming, maar ook bij gemeente Breda en de West Brabantse Vogelwerkgroep ervaring (bijvoorbeeld in 't Lies) met succesvolle maatregelen. Deze zullen ook in het Markdal toegepast kunnen worden. Op basis van eerdere ervaringen zal specifieke inrichting (in bijvoorbeeld het zuidelijke deel) een geschikt patrijzengebied mogelijk maken.

IJsvogel

Deze favoriet van veel natuurliefhebbers is afhankelijk van 'snel' stromend water, dat 's winters niet bevroest, zodat de IJsvogel zijn visjes kan blijven vangen. De voorwaarde is dus krap gedimensioneerde meanders, waardoor het water zal blijven stromen (tenminste 25 cm/sec is de norm). Behulpzaam zijn steile oeverwanden, die het beste door natuurlijke erosie kunnen ontstaan. Tevens zijn overhangende takken als visplaatsen met zicht op water om naar vissen te duiken van belang, maar ook rust bij het nest. De waterkwaliteit is uiteraard ook van belang; hoewel nog niet ideaal neemt die kwaliteit langzaam toe. IJsvogels maken ook graag gebruik van wanden waar Oeverzwaluwen broeden. Na een gestage toename van de IJsvogel de laatste jaren is de stand na een paar dagen strenge vorst in maart 2021 drastisch gekelderde. Herstel tekende zich in 2021 nog niet af.

Oeverzwaluw

In potentie zal de hermeandering van het Markdal weer kansen bieden voor de Oeverzwaluw. Dat bleek ook bij de inrichting van het noordelijke Biebergdeel van het Markdal. De steile oeverwand van de vers gegraven Ulvenhoutse meander werd onmiddellijk door circa 150 paar Oeverzwaluwen benut om te nestelen. Naast aanleg – of het laten ontstaan door afkalving – is het beheer een wezenlijke voorwaarde. De oeverwand mag niet begroeid raken, want dan kunnen de vogels hun vijanden niet zien aankomen. Het jaarlijks glad maken van de oeverwand is dus noodzakelijk.

Grutto

De grootste uitdaging zal zijn om de sinds 1998 uit het Markdal verdwenen Grutto weer als broedvogel terug te krijgen. Het is de nationale vogel, die wereldwijd gezien het meest van broedsucces in Nederland afhankelijk is, maar de achteruitgang –decimering– de laatste zestig jaar is dramatisch. Het verdwijnen van de Grutto ging gepaard met de intensivering van de landbouw. Voor een goed broedbiotoop zal een waterrijk weidegebied nodig zijn dat extensief beheerd gaat worden. Gezien het grote areaal 'kruiden- en faunairijk grasland' dat voor het Markdal gepland is, zou een deel gereserveerd kunnen worden voor biotoop voor de Grutto. Afscherming tegen predatoren die op eieren en jonge Grutto's azen, zal waarschijnlijk nodig zijn. Hoewel er voldoende 'kruiden- en faunairijk grasland' en 'vochtig hooiland' als geschikte biotoop in het Markdal .

Aanbevelingen en samenvatting

Maaïke Griffioen en een kleine klankbordgroep hebben een selectie van tien kansrijke en gewenste vogelsoorten voor het Markdal gemaakt, tezamen met aanbevelingen voor hun gewenste leefgebied. Deze hoofdlijnen voor een vogelvriendelijke inrichting van het Markdal worden hiermee aan de vereniging Markdal voor bespreking en vervolg voorgelegd.

Daarna lijkt een verdere uitwerking op perceelsniveau van belang. Samenvattend: er zal voldoende leefgebied voor de favoriete vogelsoorten in het Markdal gevonden en ingericht kunnen worden. Herinrichting met de kenmerken die hierboven zijn besproken zal uiteraard ook andere vogelsoorten en de gehele biodiversiteit ten goede komen (o.a. door 'heiningen' te plaatsen).

Piet van Iersel, Maaïke Griffioen, Joop van Riet en Martin van Leest

Literatuur

1. Kwak, R. & Louwe Kooijmans, J. Nederlandse vogels in hun domein. (KNNV uitgeverij, 2021).
2. Buiks, C. H. R. & Geerts, S. Het stroomgebied van de Mark en AA of Weerijts ten zuiden van Breda. (1981).
3. G.H.J. de K. De levende natuur - Het stroomdallandschap van het Merkske. Ned. Tijdschr. voor veldbiologie **72**, 193–196 (1969).
4. Erven Plus. Brabants landschap: subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer (snl), stimuleringsregeling landschap (stila), subsidieregeling natuur Noord-Brabant, soortenbescherming, Groen Ontwikkelingsfonds Brabant (GOB).



MARK TER HOOGTE VAN DAASDONK

FOTO, MARTIN VAN LEEST

Slechtvalken op de toren van de Grote kerk in Breda 2022

Evenals in 2021 hebben de Slechtvalken weer gebroed op de toren van de Grote kerk in Breda. Na bezoek aan de toren op 29 april 2022 was er goed nieuws, het paar Slechtvalken had twee heel kleine ukkies en nog twee niet-uitgekomen eieren. We waren benieuwd of de laatste twee eieren nog uit zouden komen.

1^e inspectie

Slechtvalken hebben een broedtijd van 32 dagen en nadat de eieren zijn uitgekomen vliegen de jongen na gemiddeld 40 dagen uit (totaal dus 72 dagen gemiddeld); daarna zijn jonge Slechtvalken nog enige tijd in de omgeving aanwezig. De eieren worden met tussenpozen van 2-3 dagen gelegd. Wanneer de eileg is begonnen weten we niet (er staat geen webcam bij, dit is nog steeds een wens). Het is zaak dat de omgang waar de nestbak is geplaatst niet wordt betreden, De medewerkers van de Grote kerk zijn hier van op de hoogte. Het naar buiten brengen dat er een broedpaar zit kan geen kwaad omdat het nest door het publiek niet is te benaderen gelet op de hoogte en de ontoegankelijkheid van de plek. Op 11 mei hebben we de toren weer beklommen om te kijken of de eieren al uit waren gekomen.

Ik heb voorzichtig achter de deur gekeken: een adult Slechtvalk moet je niet te lang storen bij het nest. Bij deze tweede inspectie bleek er van de twee heel kleine ukkies nog maar een over; verder lag er een niet uitgekomen ei. Van het andere ei en jong was geen spoor te bekennen. We hoopten dat het gezonde jong (het had een volle krop) over enige tijd gezond zou uitvliegen. Dit jaar dus weer een magere opbrengst (net als in 2021). Ook in deze fase bleef het van belang voor zo min mogelijk verstoring te zorgen: het overgebleven jong zou als gevolg daarvan van de toren kunnen vallen. In overleg met Peter van Geneijgen (Werkgroep Roofvogels Nederland) en Martin Mollet werd besloten om het jong niet te ringen. Het zou in de komende weken de taktelingfase ingaan en gaan oefenen om in de tweede helft van juni het luchtruim te kiezen.

Uitvliegen

Op 27 juni, nadat de jonge slechtvalkdame was uitgevlogen, zijn de omgang en de nestbak schoon gemaakt. Living Projects kwam toen namelijk voor onderhoud aan de ledverlichting. Dit onderhoud was uitgesteld op mijn advies; men moest wachten totdat de Slechtvalk succesvol was uitgevlogen.

“Kiske en Mieske” voerden hun jong stads/postduiven. Vogelaars geven wilde vogels meestal geen naam. Maar nadat het paar Slechtvalken in 2020 hun vaste broed- en verblijfplaats had gevestigd op de toren van de Grote kerk, werd er op initiatief van stadsbeiaardier Paul Maassen een wedstrijd op sociale media uitgeschreven. Er waren maar liefst 82 inzendingen: 28 procent van de deelnemers stelde voor om de roofvogels te noemen naar het boerenechtpaar Kiske en Mieske dat in Breda symbool staat voor carnaval.

Bij het schoonmaken van de nestlocatie verzamelden we een volle vuilniszak prooiresten. Naast Merels Lijsters, Spreeuwen en een Houtsnip werden ook veel stads/postduiven aangetroffen. Er werden 32 duivenringen gevonden, in 2021 waren het er 15, terwijl in beide jaren slechts één jong uitvlog. Hopelijk gaan de Slechtvalken komend jaar weer broeden en komen we dan weer meer te weten van hun broedbiologie en het seizoensverloop.



FOTO JEFFREY STEINFORT, SLECHTVALKKUIKEN 11-5-2022



FOTO RAYMOND VAN BREEMEN, POOTRINGEN VAN DUIVEN.

Bronnen

't Hupke Herfst 2021 nummer 186 blz 13 Raymond van Breemen
Slechtvalken broedden op de toren Grote kerk in Breda
't Hupke 183 Winter 2020 Raymond van Breemen Slechtvalken op de Grote kerk van Breda blz 13-14.
't Hupke Herfst 2012 blz.14 Albert de Hoon & Raymond van Breemen De Slechtvalken op de toren van de Grote kerk.

Raymond van Breemen

Onderzoek, inventarisaties , verslagen

Broedgevallen Ooievaars in West-Brabant

plaats	locatie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Breda	Markdal	4	3	2	3	4	mislukt
Breda	Schipperspad	X	X	X	mislukt	4	1
Breda	Hoge Vucht kinder b	X	X	X	X	mislukt	1
Breda	Hoge Vucht wijk	x	x	x	x	x	mislukt
Breda	Asterd plas	x	x	x	x	x	3
Breda	de Hartel	X	mislukt	mislukt	3	3	2
Breda	Trippelenberg	x	x	x	x	x	1
Breda	Wolfslaar	x	x	x	x	x	mislukt
Breda	Gilze-Wouwerbeek	x	x	x	x	x	mislukt
Chaam	Hondsdonk	X	2	2	2	2	2
Etten	Oostpolder	3	mislukt	mislukt	mislukt	mislukt	4
Waspik	zuid	5	4	2	2	2	2
Dusen	Z.Afwateringskanaal	X	X	4	2	1 ?	2
Dussen	Zuiderveld	X	X	X	X	2	3
Dussen	Korn	X	2	2	1	1	mislukt
Drongelen	Drongelen	2	4	3	mislukt	2	2
Ethen	Lange Buggert	3	1	1	3	3	2
		17	16	16	16	23	25

GENOEMDE AANTALLEN IN TABEL IS HET AANTAL JUVENIELEN

Harry van Vugt



De Huiszwaluw in en om de bebouwde kom van Breda in 2022

De huiszwaluwpopulatie in de bebouwde kom van Breda is dit jaar stabiel gebleven!

De broedlocaties bevinden zich in het noorden van Breda, in de wijk de Hoge Vucht, en wel in de omgeving van de Victor Hortastraat, Cornelis Florisstraat, en in Wisselaar omgeving Kaprijkestraat.

Dit seizoen was de situatie stabiel in de Joseph Poelaertstraat, Lodewijk Roelandtstr en Pieter Densstraat. In de Cornelis Florisstraat was er een uitbreiding naar tien succesvolle nesten.

In de Zelzatestraat daalde het aantal nesten van zestien naar twaalf met één twijfelgeval. Van de vier wit overgeschilderde nesten was er nu maar een bezet.

Een van de eerste vestigingen uit de jaren 1970 in de de Leon van Heilstraat breidde zich uit van vijf naar acht nesten. Zo zie je een verschuiving van de nestlocaties in deze omgeving.

In het buitengebied slaagde in de omgeving van de Rietdijk toch nog één nest, maar verder werden hier weer geen nesten aangetroffen. Dat laatste geldt ook voor de Asterdhoeve.

Huiszwaluwtilen

De huiszwaluwtil in de Waterdonken laat nog steeds geen positief resultaat zien terwijl de zwaluwen toch in de nabijheid nestelen, ook al is het wat verder weg (Teteringen).

Ook in de til bij de Waterzuivering Nieuwveer werd niet genesteld, evenmin in de silo daar.

In de silo waren wel enkele boerenzwaluwnesten.

Heel Breda

In 2015, 43 nesten en 2?; in 2016, 42 nesten, zelfs 64 met Nieuwveer erbij, in 2017, 56 nesten +3?; in 2018, 40+2?; ; in 2019 52 nesten en 1?; in 2020 58+2?; in 2021 49+2? en in 2022 50+1?.

Nieuwe vestiging

Al enkele jaren bekend maar nu voor het eerst goed onderzocht: nesten in de Haagse Beemden, ten zuiden van de Asterdplas. Dat zijn er tien aan Nieuwe Asterd 4, twee aan Nieuwe Asterd 17, en misschien één aan Nieuwe Asterd 6. In totaal is er dus sprake van twaalf of dertien nesten. Natuurlijk zijn ook hier voldoende water, voedsel en bouw materiaal (klei) aanwezig.

Samenvatting

In 2022 is in de stad Breda de situatie stabiel. Aan de noordrand van Breda, bij de Lage Vuchtpolder is nog steeds een goede voedselsituatie en er is altijd wel bouw materiaal aanwezig in de steeds vochtiger wordende polders.

De Nieuwe Asterd blijft nog even buiten het totaal voor Breda; anders ontstaat een vertekend beeld ten opzichte van de voorgaande jaren.

Landelijk zien we de laatste jaren een stabilisatie en zelfs een lichte toename van de huiszwaluwenstand vergeleken met de jaren '90. Plaatselijk kan dit echter enorm wisselen vanwege slechtere omstandigheden. We houden u op de hoogte.

Willem Veenhuizen.



TEKENING, VOGELBESCHERMING



Jaar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
succes	4	21	32	34	36+1?	39+3?	36+2?	38+1?	50	57+2	49+1?	49+!?

De Grauwe Gans, *Anser anser*

Door de Romeinen werden er twee soorten grauwe ganzen onderscheiden, de wilde en de tamme. De bekende wetenschapper Linnaeus liet in 1750 de aparte namen verdwijnen door van beide één soort te maken. De tamme ganzen werden gehouden voor de pot en bleken met hun harde geluid handige bewakers te zijn van erven.



FOTO, RIA LAMBREGTS

De naam

Vaak doen de officiële namen wat studeerkamerachtig aan, jammer, want de streeknamen zijn vaak veel beeldender. De officiële naam is Grauwe Gans en de wetenschappelijke naam is *Anser anser*. In de Biesbosch werden ze Blauwe Gans genoemd. Andere streeknamen zijn Schierling, Meigans, Wilde Gans en Skiere Goes (Fr.).

Kenmerken

Er zijn twee ondersoorten. De *Anser anser anser* van Noord- en Centraal-Europa en de *Anser anser rubrirostris* die voorkomt van het oostelijk deel van Centraal-Europa tot in China.

Grauwe Ganzen zijn grote, zware vogels met een lengte van zo'n 76-89 centimeter. Ze zijn de grootste Europese ganzen. (de Canadese Gans, *Branta canadensis*, is een ingevoerde soort uit Noord-Amerika). Ze hebben een forse peenkleurige of vleeskleurige snavel met een witte snavelnagel. Bij jonge vogels is de snavelnagel zwart maar verkleurt hij in de loop van de herfst naar wit. De oostelijke ondersoort, *rubrirostris*, is zeldzamer en moeilijk te herkennen aan de lichtere kleur en de iets langere roze snavel. Vaak hebben Nederlandse vogels zowel roze als oranje snavels met soms wat wit boven de snavelbasis. Deze mengvormen zijn ontstaan omdat men bij de herintroduktie onvoldoende op de ondersoorten heeft gelet. Sommige Grauwe Ganzen hebben zwarte vlekjes op de buik. De kop-, hals-, borst- en lichaamsveren zijn licht bruingrijs, grijs van kleur. De rug is iets donkerder. De Grauwe Gans is de enige gans hier met duidelijk tweekleurige ondervleugels door de lichte onderdekveren. Volwassen vogels hebben min of meer recht afgesneden vleugeldekveren met een witte eindzoom. Ze vormen in elkaars verlengde witte strepen.

De jongen hebben rond eindigende vleugeldekveren. Dit geeft een geschulpt beeld; een kenmerk voor alle *Anser*-soorten. De stuit en benedenrug zijn contrasterend lichtgrijs en de staart heeft veel wit. De poten zijn fletsroze. Bij laag zwenkende vogels zijn de lichtgrijze bovenkanten van de voorvleugels te zien. Grauwe Ganzen laten zich duidelijk horen en hebben een typisch, nasaal geluid. Vaak gakken ze met een twee- tot zevenlettergrepig "gaagagaga". In een troep, ook in de vlucht, maken ze zachte babbelende geluiden om voeling met elkaar te houden. Indien opgewonden kunnen ze sissende geluiden maken. Niet broedende Grauwe Ganzen en overwinteraars vormen grote groepen. Meestal in de buurt van water, weilanden en akkers. Ze worden op sommige plaatsen vanwege schade aan akkerbouwgewassen en 'vervuiling' van weilanden (het te maaien gras) bestreden. Vliegende Grauwe Ganzen kunnen een gevaar vormen voor opstijgende of dalende vliegtuigen. De Grauwe Ganzen zijn meesters in de kunst van het formatievliegen en staan bekend om hun V-vormige vliegpatronen. Het formatievliegen heeft als voordeel dat de vogels in de luchtstroom van hun voorganger kunnen hangen voor meer opwaartse druk en minder luchtweerstand. De geschatte energiebesparing zou zo'n 15-20 procent zijn.

Voorkomen

Rond 1907 is de Grauwe Gans als broedvogel in Nederland uitgestorven. Het is nu dan ook nauwelijks voor te stellen dat de Grauwe Gans nog geen zeventig jaar geleden een zeer zeldzame broedvogel was. Rond 1950 kwam hij terug als broedvogel door de ontwikkelingen in de Noordoostpolder. Hier ging de vogel broeden in de uitgestrekte rietmoerassen. In 1971 waren daar tien broedparen. Met het ontstaan van de Oostvaardersplassen vonden de Grauwe Ganzen een plek waar ze zich ongestoord konden vestigen. De Oostvaardersplassen vormden de basis voor het herstel. Van hieruit verspreidden ze zich als broedvogel over Nederland. De Grauwe Gans ging broeden in het rivierengebied en geleidelijk aan op steeds meer geschikte plaatsen. In 1975 waren er in Nederland al 100 tot 150 broedparen, in 1982 250 paar, in 1990 1250 paar. Daarna bleef de populatie groeien, na 2000 zelfs met 19 procent per jaar. Lange tijd was het de broedvogel die het snelst in aantal toenam. In 2005 schatte SOVON de broedpopulatie op 25.000 paar. Met nu 67.000-111.000 paren is hij een algemene broedvogel geworden in natte gebieden. Tegelijkertijd werd het boerengrasland steeds beter voedsel zowel voor de koeien als voor de Grauwe Ganzen. Ze reageerden dus op het voedsel dat hen werd aangeboden.

Grauwe Ganzen trekken in juni naar speciale ruiplaatsen en in augustus-oktober naar de winterkwartieren. De ruiplaatsen zoals de Oostvaardersplassen en het Verdrongen Land van Saeftinghe waar de Grauwe Ganzen hun slagpennen ruien, zijn ontstaan in 1957. Tijdens de rui van de slagpennen, waardoor de gans niet kan vliegen, zoekt de gans een goed heenkomen in rietlanden. De aantallen Grauwe Ganzen zijn het hoogst van november tot januari, wanneer de broedpopulatie wordt aangevuld met wel 520.000-580.000 overwinteraars uit het noorden en

oosten van Europa. In zachte winters blijven ze in Nederland, in perioden met strenge vorst trekken ze weg naar het zuidwesten. Het belangrijkste overwinteringsgebied voor de Grauwe Gans is de Marismas van de Guadalquivir in Spanje. De Noord-Nederlandse broedvogels lijken naar Spanje te trekken, de broedvogels van het zuiden van ons land zijn voornamelijk standvogels.

Volgens Mulder & Philippona bereikte in 1965 het aantal exemplaren een top in de maanden oktober-november en februari-maart. Op 16 november 1965 was er op de St. Anthoniegorzen bij Willemstad een uitzonderlijke groep van circa 1800 Grauwe Ganzen aanwezig. In de Haagse en Hoevense Beemden ontbrak toen de Grauwe Gans meestal geheel. Door de gegevens van ringen of halsbanden door te geven via www.goosetrack.nl draag je bij aan kennis over het leven van de ganzen.

Broedbiologie

De Grauwe Gans is broedvogel in een groot deel van Noordwest-Europa. Nederland vormt daarbij min of meer de zuidelijke begrenzing. Als broedvogel wisten ze lange tijd stand te houden in de moerasgebieden van centraal Friesland. De Grauwe Gans moest echter de strijd opgeven. Het werd een zeldzame broedvogel. Het is achteraf moeilijk te zeggen wat de werkelijke oorzaak was van het verdwijnen als broedvogel. Waarschijnlijk zijn overbejaging en het droogleggen van moerassen twee van de oorzaken. In 1948 werd voor het eerst sinds 1907 weer een broedgeval vastgesteld in de Noordoostpolder. In de jaren vijftig nam het aantal broedende vogels toe. Bij deze hernieuwde vestigingen waren zowel wilde als nazaten van uitgezette vogels betrokken. In de jaren zeventig was de soort nog zo zeldzaam als broedvogel dat er plaatselijk nog vogels werden uitgezet in het kader van herintroductieprogramma's o.a. in Friesland.

Grauwe Ganzen broeden in moerassen en bij meren. De soort verkiest gewoonlijk waterrijke gebieden en nestelt in het riet, moerasbos of op eilandjes. Het broedgebied was het zuidelijkst van alle ganzen (tegenwoordig broeden hier ook Brandganzen, *Branta leucopsis*). De broedtijd in ons land van de Grauwe Gans is van eind februari tot begin mei. Het nest is zeer variabel waarbij meestal veel riet wordt gebruikt, indien aanwezig. Als er onvoldoende nestmateriaal is nemen ze genoeg met een kuilje in de grond. Solitair broedende vogels lijken, vooral in een droog voorjaar, slechtere broedresultaten te behalen dan de vogels die koloniegewijs nestelen.

Voedsel

De Grauwe Gans is meer dan de andere ganzensoorten een liefhebber van waterplanten zoals pijlkruid, lisdodden en wortelstokken van het riet. Tijdens de rui, midzomer, kunnen ze zoveel riet en de wortelstokken eten dat dit verlanding met riet voorkomt. Langs oevers van meren en plassen zoeken ze naar grassen en wortelstokken van biezen. In de herfst foerageren ze op akkers op achtergebleven oogstresten van bijvoorbeeld bieten. In het Verdrongen Land van Saeftinghe foerageren 's winters jaarlijks tienduizenden Grauwe Ganzen op de knolletjes van de zeebies. Hierdoor worden monotone zeebies-vegetaties afgegraasd en maken zij (tijdelijk) plaats voor soortenrijkere vegetaties. Ganzen zijn loopvogels die met de harde scherpe snavelpunt (nagel) de planten afrukken of afbijten en al wandelend foerageren (grazen). Zwemmend vreten doen ze maar zelden. Op akkers worden opkomende granen met wortel en al uitgetrokken.

Domesticatie

De Grauwe Gans werd omstreeks 2500 voor Christus gedomesticeerd en tot huisdier gemaakt. Het eerst in Azië. In Europa waren tamme ganzen al zeker in de Griekse tijd bekend. Vrijwel alle rassen van tamme ganzen stammen van twee soorten af. De in Azië voorkomende Zwaangans, *Anser cygnoides*, is de voorouder van de Chinese Knobbelgans. Andere tamme rassen zijn uit de Grauwe Gans voortgekomen. De reden voor domesticatie van de Grauwe Gans was allereerst het gebruik van het vlees, eieren en de veren. Grauwe Ganzen bleken ook effectieve bewakers van de erven.

Hans van der Sanden

Literatuur

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederlandse Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels
SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000
Avifauna van Noord-Brabant, van Erve 1967
Samenwerkingsverband Westbrabantse Vogelwerkgroepen 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels, NPN media, Breda
Wilde ganzen in Nederland. KNNV.



Foto, E van Noorden

Vogelkarakters

Soms kan onze hond me aankijken met een intrieste blik, alsof ik haar enorm onrecht aandoe als ik haar de keuken uitstuur. En ondanks dat ik volkomen in mijn recht sta (mijn keuken en mijn hond), is er dan toch altijd een klein beetje schuldgevoel, omdat ik dat arme dier iets ontzeg. Dat is een typisch voorbeeld van antropomorfisme: ik zie iets aan een dier en projecteer daar gevoelens op (in dit geval de diepe teleurstelling van mijn arme hond die vindt dat zij zo'n hardvochtig baasje heeft).

Toen in de vorige eeuw de wetenschappelijke studies van dierlijk gedrag serieus begonnen, werd antropomorfisme al snel volledig in de ban gedaan: wij konden niet in de huid van het dier kruipen (behalve in bontjassen) en het toekennen van menselijke eigenschappen en gevoelens aan een dier was onwetenschappelijk en ongewenst. Het was zelfs maar helemaal de vraag of dieren zoiets als pijn konden ervaren.

Die wetenschappers hadden ook als uitgangspunt kunnen nemen dat het inderdaad onmogelijk is om precies te weten wat een dier voelt, maar dat we, gezien de grote biologische overeenkomsten tussen mens en dier er vanuit moeten gaan dat ze ook emotioneel erg op ons lijken. Men koos echter (al dan niet bewust) voor het standpunt, geworteld in onze oude christelijke traditie, dat de mens het toppunt van ontwikkeling is en de maat der dingen. De rest van de ons omringende wezens zijn er dan slechts om ons te dienen. We kunnen er lang over debatteren of mensen en overige dieren nu wezenlijk van elkaar verschillen of niet, maar dat is toch vooral een geloofsartikel. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw bleek echter dat om diergedrag beter te begrijpen een vorm van antropomorfisme heel goed bleek te werken. De studies aan chimpansees van Frans de Waal zijn wereldberoemd en ik kan zijn boeken van harte aanbevelen. Frans de Waal heeft bijna eigenhandig en tegen de stroom in verdedigd dat dieren gevoelens hebben die vergelijkbaar zijn met de onze. Uiteraard is het gemakkelijker die te zien in een chimpansee of een hond dan in een zandhagedis of kroeskaper, maar ook die laatste dieren vertonen gedragingen die beter te begrijpen zijn als we de rol van emoties erkennen.

En dat brengt me, via een lange omweg, bij de karakters van vogels. Niet vanuit de wetenschappelijke interpretatie van diergedrag, maar vanuit mijn eigen, heel persoonlijke gevoelens die sommige vogels bij me oproepen. De aanleiding is de integrale vogeltelling van de Dintelse Gorzen. Al meer dan dertig jaar ga ik bijna maandelijks mee met andere leden van de West Brabantse Vogelwerkgroep om daar naar vogels te kijken en gegevens over hun aantallen te verzamelen. In die tijd is het landschap van een echt schorren- en slijkgebied veranderd tot grasland met opgaande struiken en zelfs bosschages. Bij elkaar hebben we meer dan tweehonderd vogelsoorten gezien en nog steeds worden we soms verrast.

Op de telling van afgelopen augustus zag ik twee vogelsoorten met volgens mij heel verschillende karakters.

We waren nog maar net op pad of we werden verrast door een groepje Grauwe Vliegenvangers.

Die blinken niet bepaald uit wat betreft hun verenpracht, maar wat zijn het fijne dieren om te bekijken. Steeds een klein vluchtje om een insect te pakken, om vervolgens terug te keren naar het takje waar ze al zaten. Ze kwamen op me over als wat nuffig dieren, pietjes precies ook: perfectionistische insectenverzamelaars. Later op de telling zagen we Visdieven, een van mijn lievelingsvogels. Het geluid van Visdieven vertegenwoordigt voor mij het absolute gevoel voor vrijheid. Maar toen werden ze overstemd door een Reuzenster, hun grote neef. Wat een kracht terwijl hij met donderend geraas keer op keer het wateroppervlak doorbraak! En wat een stem: een Visdief in het kwadraat! Een echte rauwdouwer met een enorme levenslust.



REUZENSTERN FOTO, W. WOLF



GRAUWE VLIEGENVANGER FOTO, RIA LAMBREGTS

Ik weet natuurlijk niet hoe de Grauwe Vliegenvanger en de Reuzenster de wereld zien, maar ik werd er helemaal blij van.

Leo Nagelkerke

Verslag Landelijke Roofvogeldag 2022

Na de coronaperiode was de belangstelling groot op de Landelijke Roofvogeldag. Uit het hele land kwamen de roofvogelaars samen op 29 oktober in de Stadsschouwburg Ogterop te Meppel. De Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) had weer een boeiend programma voor dit symposium samengesteld. Raymond van Breemen, John Frijters en ondergetekende waren erbij.

Na het welkomstwoord door Hanneke Sevink, werden we geattendeerd op de mogelijkheid de WRN te betrekken bij geschillen aangaande vernieling van roofvogelnesten. Juridische bijstand kan worden verleend. De voorzitter van de dag was Rob Bijlsma.

Valentijn van Bergen mocht de spits afbijten met de lezing "Onderzoek naar Wespddieven in Zwitserland". Met veel verve vertelde hij over de resultaten van twee jaren studie naar deze vogels, die graag in het verborgene leven. Ter observatie werden camera's geplaatst bij de nestbomen. Niet minder dan 700.000 foto's leverden interessante gegevens op. Na de overwinteringsperiode in West-Afrika komen de Wespddieven in de eerste helft van mei aan. Het mannetje komt eerder op de broedplaats aan dan het vrouwtje. Zodra de vrouwtjes arriveren wordt er direct gepaard. Ze staan onder tijdsdruk, in totaal hebben ze 110 dagen, tot eind augustus, om hun kroost groot te brengen. Haast is dus geboden. Veelwijverij is essentieel voor de broedzekerheid. Goed onderhouden nesten zijn in trek bij de vrouwtjes. Één mannetje ontving wel acht verschillende vrouwtjes op zijn nest. Niet-broedende mannetjes en vrouwtjes paren met verschillende partners. Vrijwel alle legsels bevatten twee eieren en beide oudervogels broeden en dragen samen de zorg voor hun kuikens. Opgegraven wespbroed (raten) vormt het voorkeurvoedsel. Wespvolken zijn in de eerste helft van mei nog te klein. Kikkers en jonge vogels maken dan deel uit van het menu. Precies op het moment waarop de jongen uitkomen, eind juni, zijn de wespennesten groot genoeg om wespbroed op te graven. Om beurten foerageren de oudervogels met de prooi-overdracht op het nest. Wespddieven zijn een traag reproducerende soort. Vijf jongen grootbrengen in vijf jaar tijd is al veel te noemen. Na het broedseizoen onderhouden de mannetjes hun zogeheten vrijgezellenesten. Ze vlinderen dan ook al vast voor het volgende jaar. In augustus vliegen de jongen uit en trekken ongeveer twee weken na de oudervogels naar de overwinteringsgebieden. Nieuwe generaties blijven hun eerste zomers in Afrika. Na vier kalenderjaren zijn ze broedrijp. Het was boeiend een inkijkje te krijgen in de heimelijke leefwijze van de Wespddief.

Willem van Manen had voor zijn lezing een titel met een kwinkslag: "Waarom een Schreeuwend eigenlijk een Grutto is" Een populatie Schreeuwend leeft in de omgeving waar de spreker zelf woont: in Noordwest-Polen. Hij volgde deze arenden meerdere jaren, ook met strategisch geplaatste camera's.

De Schreeuwend leeft in het bos met beekjes, het moerasbos. Hij jaagt in lage zweefvlucht, bidt, zakt, valt en slaat de prooi op de grond. Hij vangt voornamelijk kleine zoogdieren als de veldmuis, de mol, de kikker. In het broedseizoen laat hij een hoog, schreeuwend geluid horen. Van Manen gaf een aantal opmerkingen aangaande de broedperiode: een eileg-interval van ongeveer vijf dagen; als de broedpoging mislukt, worden de eieren opgegeten; het oudste jong eet de jongere in het nest waardoor er nooit meer dan één jong uitvliegt; als ze eenmaal het nest verlaten hebben, komen ze er niet meer terug. Aangaande de huidige en toekomstige bedreigingen, die komen overeen met die van de Grutto: hun natuurlijke biotoop verandert meer en meer in een cultuurlandschap, ze leggen minder eieren en de populatie neemt af.

Adri Clements deed zenderonderzoek naar de Boomvalk daar waar de rivieren de Maas en de Roer samenkomen. Dit is een halfopen gebied met populieren (23) en eiken. Bij ons is de Boomvalk een zomervogel die in tropisch Afrika overwintert. In april – mei keren ze terug naar hun territorium. Om te broeden gebruiken ze oude kraaien- of eksternesten. Ook hoogspanningsmasten doen dienst als nestplek. De Boomvalk is gespecialiseerd in het vangen van vliegende prooidieren. Hij staat bekend om het eten van libellen. Voor hun jongen slaan ze zangvogels en andere gewervelden. In Limburg stond de Oeverwaluw vaak op het menu, tijdens de jongen-fase. Voor het onderzoek werden er camera's bij verschillende nesten geplaatst. Om te kijken hoe de Boomvalk het landschap gebruikt, heeft men een vrouwtje en een mannetje gezenderd. Ook is tijdens de jongen-fase het prooiaanbod (zangvogels) geteld. Het vrouwtje zit op het nest (bij hevige regen neemt het mannetje het over). De man jaagt. De prooi wordt in de lucht, geprepareerd en overgedragen; het vrouwtje brengt die naar het nest. Als de jongen op het nest te groot worden, past het vrouwtje er niet meer bij. Op één tot anderhalve kilometer afstand van het nest sliep het vrouwtje in de bosjes. Voor de jongen niet zonder risico.

De laatste lezing werd verzorgd door Hans de Vos Burchart, Raven Werkgroep en Melanie Pikel van Stichting Ark. "Zenderen van Raven; meer inzicht in verspreiding en gedrag" Onderwerp van onderzoek is of de Raaf de Wolf helpt met het vinden van een prooi en andersom: is de Wolf een aasleverancier voor de Raaf? Komt een dergelijke samenwerking ook in Nederland tot stand, zoals is vastgesteld in Noord-Amerika? Trekken ze samen op in hun jacht op een prooi? Met deze nieuwkomers valt er nog genoeg te onderzoeken.

Het was een leerzame en inspirerende dag. De volgende Landelijke Roofvogeldag is op 11 februari 2023.

Ellie Pruikma

Aanvaringsslachtoffers vogels en vleermuizen in Windpark Groene Dijk II: voorlopige resultaten 2021

Inleiding

Windpark Groene Dijk II omvat drie windturbines in het agrarisch gebied aan de noordzijde van de gemeente Etten-Leur. De exploitatie is eind 2019 gestart. Op 29 april 2020 is door de Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN) in het kader van de Wet Natuurbescherming (Wnb) (soortenbescherming) ontheffing verleend voor het overtreden van de verbodsbepaling genoemd in artikel 3.1 lid 1 met betrekking tot het opzettelijk doden van vijf vogelsoorten: Kievit (*Vanellus vanellus*), Scholekster (*Haematopus ostralegus*); Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*), Kokmeeuw (*Chroicocephalus ridibundus*) en de Stormmeeuw (*Larus canus*), en ook voor het overtreden van de verbodsbepaling genoemd in artikel 3.5 met betrekking tot het opzettelijk doden van twee vleermuissoorten: Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de Ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*). Volgens de voorschriften in de Wnb-ontheffing dient monitoring plaats te vinden van slachtoffers onder vogels en vleermuizen. Voor deze monitoring is een plan opgesteld (Heunks 2020). Zie ook 't Hupke nr 182 Herfst 2020 en de resultaten van vorig jaar in Hupke Herfst 2021 nr 186. Er is nu een tweede conceptnotitie gereed.



FOTO, UIA.NL

Methodiek

Volgens het monitoringsplan zoeken wij als vrijwilligers van de West Brabantse Vogelwerkgroep en van IVN Dintel- en Marklanden uit Etten-Leur vanaf 2020 in drie periodes naar slachtoffers. Dat gebeurt in de zomer, de winter en het voorjaar. De zomer is speciaal gericht op de vleermuis-slachtoffers maar tegelijkertijd worden de dode vogels meegenomen. Bij de verschillende perioden horen verschillende zoekcirkels; dat is gedaan omdat er in de drie perioden ook verschillende omstandigheden zijn; denk daarbij aan wel of niet gewassen op het veld. In de zomer is de cirkel 50 meter, in de herfst 96 meter en in de winter 140 meter. Er is afgesproken om telkens met twee mensen te tellen. Die zouden parallel aan elkaar moeten lopen in raaien van 3 meter in de zomer, 20 meter in de winter en 10 meter in het voorjaar.

Alle gevonden slachtoffers worden in de diepvriezer bij het IVN opgeslagen voor nadere determinatie, als dat nodig mocht blijken. Van het veldwerk wordt een kort verslag gemaakt in de vorm van een Excelbestand dat naar Bureau Waardenburg wordt gezonden. Van belang is natuurlijk hoeveel van het gewenste deel is onderzocht; je kunt niet overal even goed lopen. Zeker als het heeft geregend is de klei niet geschikt om op te lopen en ook de begroeiing laat het niet altijd toe goed te zoeken. Meestal ben je 1 tot 2 uur bezig.

Discussie

Als je nu denkt dat het een klein klusje is, heb je het mis. Want er zijn talloze factoren die de uitslag van de totaaltelling voor een jaar beïnvloeden.

- Het aantal dagen dat je telt en dat er in een jaar zit.
- De zoekcirkel.
- Wel of geen gewassen en het niet kunnen betreden van de dijk.
- Wegleggen van quasi slachtoffers en terugvinden ervan.
- Predatie van slachtoffers.
- Het uitvallen van de windturbines voor reparaties of onderhoud.

Ad a: In totaal telden we voor de vleermuizen tienmaal twee dagen, is twintig dagen. En ze vliegen over een langere periode dan wij tellen. We beginnen pas in juli en de vleermuizen vliegen al in april en stoppen ermee als het te koud wordt en ze in winterslaap gaan. Voor de vogels tellen we slechts twintig dagen in de zomer, twintig in het voorjaar en tien in de winter. Dat zijn dus maar vijftig dagen. Maar dat gebeurt wel in de dertig weken die representatief kunnen zijn voor het jaar.

Ad b: De zoekcirkel is variabel. Maar de slachtoffers kunnen overal terecht komen. Als een vogel of vleermuis een klap van de punt van de molenwiek krijgt, die tweehonderd kilometer per uur gaat dan kan het dier best ver van de molen terechtkomen.

Ad c: Je zult begrijpen dat je tussen de maïs en de aardappelplanten niet kunt zoeken. Verder is de dijk langs de Leurse Haven begroeid met grassen, waartussen kleine vogels niet te vinden zijn en er staan soms koeien te grazen die kunnen schrikken van mensen op de dijk. En wat te denken van de hoge populieren, die evenzo slachtoffers kunnen vangen?

Ad d: Het terugvind-experiment werd ook dit jaar door Bureau Waardenburg uitgevoerd met een terugvindkans van 75 procent voor de vleermuizen en 90 procent voor de weggelegde vogels.

Ad e: Als een dood dier(tje) er een tijdje ligt is de kans groot dat Eksters, Zwarte Kraaien, Buizerds en andere aaseters er op afkomen en het meenemen of ter plekke opeten. Dan zie je soms alleen wat veren liggen. Tot nu toe zijn er geen vossen gezien, maar Ekster, Zwarte Kraai en Buizerd zitten er zeker.

Onderzoek, inventarisaties , verslagen

Op basis van het gevonden aantal slachtoffers wordt uiteindelijk het totaal aantal aanvaringslachtoffers berekend, waarbij gecorrigeerd wordt voor percentage doorzocht oppervlak, de kans dat slachtoffers gemist zijn door de waarnemers (de vindkans) en de kans dat slachtoffers tussen zoekrondes verwijderd zijn door aaseters waardoor ze niet gevonden kunnen worden door de waarnemers (de verdwijnsnelheid).

Wanneer dit als een formule wordt weergegeven ziet deze er als volgt uit:

$$[(\text{CorrF WTX} \times \#V) + (\text{CorrF WTY} \times \#V) + \text{etc...}] \times \text{CorrF vindkans} \times \text{CorrF predatie}$$

Hierbij is:

CorrF = correctiefactor;

WTX, Y = nummer van de windturbine (correctie voor oppervlak);

#V = aantal slachtoffers van vogel of vleermuis gevonden onder de betreffende windturbine

Resultaten

In het voorjaar van 2021 zijn in totaal 10 vogels gevonden, die met enige zekerheid als windmolenslachtoffer zijn aan te merken: 1 Kokmeeuw, 1 Postduif, 1 Torenvalk, 1 grote meeuw zonder naam, 1 Zwarte Kraai, 3 Wilde Eenden, 1 Pijlstaart, 1 Sperwer. Gecorrigeerd zijn dit er dan ongeveer 64 vogels. Let wel, er is in de vergunning alleen ontheffing verleend voor de onderstreepte soorten!

In de zomer periode van 2021 zijn 11 vleermuizen gevonden: 7 gewone dwergvleermuizen, 2 rosse vleermuizen en 3 ruige vleermuizen, plus 4 vleermuizen waarvan de soort onbekend is.

Gecorrigeerd volgens bovenstaande formule betreft het dan ongeveer 30 vleermuizen. Let wel, er is slechts vergunning gegeven voor 2 soorten! Sinds 18 augustus 2022 staat er dan ook een batdetector op windmolen 2. Bij aanwezigheid van veel vliegende vleermuizen zorgt die ervoor dat de molens stilvallen. In de zomerperiode van 2021 werden 18 vogels gevonden: 2 Boerenwaluwen, 2 Huiswaluwen, 1 Oeverwaluw, 2 Grauwe Ganzen, 2 ganzen zonder naam, 6 postduiven, 2 duiven zonder naam. Gecorrigeerd zijn dit dan ongeveer 65 vogels.

Opgemerkt dient te worden dat er wat de vogels betreft voor het verkrijgen van de ontheffing slechts met 30 slachtoffers is gerekend, Het zijn er nu 129 dat is ruim viermaal zoveel. (eenzelfde scheve verhouding geldt voor de vleermuizen). Dat wil zeggen dat de verleende ontheffing/vergunning niet in overeenstemming is met de werkelijkheid. We gaan hierover uitleg vragen aan de ODBN, die toezichthouder en vergunningverlener is. En wat te denken van de 28 windmolens die langs de A16 zullen komen en er ook over een jaar staan. Ik ben er dus niet zo gerust op.

We zijn per 19-7-2022 weer begonnen met tellen van de slachtoffers. Daarover doe ik volgend jaar verslag.

Piet van Iersel



Literatuur:

Heunks, C., 2022: Notitie : Aanvaringslachtoffers vogels en vleermuizen Windpark Groene Dijk II – resultaten 2021-2022; notitie met kenmerk 21-0511/22.02620/CamHe

Heunks, C., 2020. Monitoringsplan Windpark Groene Dijk, Gemeente Etten-Leur; Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (soortenbescherming). Bureau Waardenburg Rapportnr. 20-109. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Heunks, C., 2021. Aanvaringslachtoffers vogels en vleermuizen Windpark Groene Dijk II –resultaten 2020-2021. Notitie met kenmerk 18-0944/21.03112/CamHe. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Jonkvorst, R.J. & C. Heunks, 2019. Natuurtoets voor Windpark Etten-Leur. Toetsing in het kader van de natuurwetgeving. Rapportnr. 19-073 Bureau Waardenburg, Culemborg.



DODE SPERWER, FOTO'S PIET VAN IERSEL

IJsvogelfonds Vogelbescherming

Vogelbescherming startte in 2011 het IJsvogelfonds, mogelijk door de steun van de Nationale Postcode Loterij. Vogelwerkgroepen en andere groene vrijwilligers kunnen bij Vogelbescherming een aanvraag indienen voor lokale, vaak o zo belangrijke activiteiten. Drie succesvolle voorbeelden van projecten.

Kokmeeuwen op nestvlotjes

Nabij de woonwijk de Haagsche Beemden in Breda bevindt zich de 14 hectare grote Emerput. Gegraven om zand te winnen voor de rondweg van Breda. Later gaf de gemeente suikerfabriek CSM toestemming om er slib te storten. Dankzij het grote voedselaanbod en de aanwezige slikranden vestigde zich hier een Kokmeeuwenkolonie. Op een gegeven moment besloot de gemeente om de plas schoon te maken. Dat zou het einde van de Kokmeeuwenkolonie betekenen. De West-Brabantse Vogelwerkgroep kwam in actie en vervaardigde met een financiële bijdrage van het IJsvogelfonds een drietal vloten. Deze werden op de plas uitgelegd en moesten – bedekt met schelpen – Kokmeeuwen en Visdieven uitnodigen om erop te broeden. Het werkte!

Op een zondagmorgen sluiten we aan bij een excursie van de West-Brabantse Vogelwerkgroep. Met een groep enthousiaste vogelaars wandelen we om de Emerput, dat met zijn brede groene boorden inmiddels een aardig natuurgebied is geworden. We horen Zwartkoppen en Tuinfluiters en zelfs een Koekoek laat zich zien. Voorzitter Bert van de Haar wijst ons de drie bewuste vloten. “De eerste jaren broedden er zowel Kokmeeuwen als Visdieven op. De vloten zijn vervaardigd van hout en zoals je ziet, inmiddels aan vervanging toe. We willen nieuwe vloten maken van duurzamer materiaal en hopen dan opnieuw visdieven en kokmeeuwen te krijgen. Misschien mogen we nog eens een aanvraag indienen bij het IJsvogelfonds”, lacht hij. Als om het belang van het gebied te onderstrepen zwemt een paartje Geoorde Futen aan ons voorbij.

Hans Peeters



KOKMEEUW, FOTO, VOGELBESCHERMING

Onderzoek, inventarisaties , verslagen

Tuinen en bebouwing kunnen een 'natuurgebied' zijn waar vogels van profiteren

Stadsvogels hebben het moeilijk. Hoe meer mensen naar de stad trekken, hoe meer vogels er verdwijnen. De totale versterking, de moderne wijze van bouwen, de isolatie van daken en de tuininrichting dragen daartoe bij, Het wordt hierdoor voor vogels steeds lastiger om voedsel te vinden. Ook het aantal schuil- en nestplaatsen voor vogels in steden neemt af. Als er geen broedgelegenheid is, gaan vogels zelfs bij voldoende voedsel niet nestelen

Hang de kast ook niet op naast de keukendeur die vaak open en dicht gaat. Als er een zitplaats is in de tuin hang de kast daar dan ook niet te dichtbij. Als er genesteld wordt kijk dan niet in de nestkast, maar bekijk het vanaf een ruime afstand.

In de herfst kun je de kast schoonmaken. Even uitkloppen en met heet water uitspoelen tegen parasieten. Soms overnachten de toekomstige bewoners in de kast.

Ga je een nieuw huis bouwen of je woning renoveren denk dan aan de mogelijkheid om nestkasten voor Huismussen of Gierzwaluwen in te bouwen.

Voor alle vogels is de hoeveelheid beschikbaar voedsel, nestgelegenheid en aantal grootgebrachte jongen en de predatiedruk bepalend voor de instandhouding van de soort.

Hans van der Sanden



Nestkastjes in de tuin of op het balkon kunnen vogels onderdak verschaffen. Maar om het kastje kansrijk te laten zijn is er wel voldoende groen in de buurt nodig. Helaas zijn de groene planten vaak exotische planten als laurierkers en coniferen. Deze exoten trekken bijna geen insecten aan. Terwijl bijna alle zangvogels, zeker in het begin, hun jongen grootbrengen met insecten. Vogels geven dus de voorkeur aan inheemse struiken als vlier, meidoorn, klimop (insecten en bessen) wilg en eik (luizen, kevers en rupsen). Inheemse planten trekken, als ze bloeien, insecten aan, gunstig voor vogels en insecten. En vergeet de gifspuit. Het doodt niet alleen de 'schadelijke' insecten maar ook de jonge vogels die met die giftige insecten worden gevoerd.

Wie niet handig is met zaag en hamer kan voor een nestkast terecht bij Vogelbescherming, het Vogelasiel in Zundert en verschillende tuincentra. De keuze in modellen is groot. Welk nestkast je kiest is afhankelijk van welke vogels in je tuin of op het balkon komen. Elke vogel heeft zijn voorkeur. Dit luistert nauw. Je hebt kastjes voor holenbroeders en halfopen nestkastjes voor andere soorten. Hoe mooi je een Torenvalk ook vindt, het heeft geen zin een torenvalkenkast op te hangen in een stadstuin.

Kies de plaats van de nestkast zorgvuldig. Liefst met de vliegopening naar het noorden of oosten zodat de ingang van de kast uit de wind, regen en zon hangt. En minstens twee meter hoog, vogels houden niet zo van katten en mensen.

FOTO, VOGELBESCHERMING



KOOLMEES FOTO, RIA LAMBREGTS

Maurice Verschuren



Bij diverse excursies kom ik Maurice tegen en binnenkort zien we elkaar weer bij de workshop Vinken, mussen en gorzen. Sinds kort woont Maurice samen met zijn vrouw in het hartje van Princenhage en dat is een mooie aanleiding om hem als dorpsgenoot verder aan jullie voor te stellen.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Vogelen staat wat mij betreft voor een heel plezierig gevoel. Want lekker lang buiten zijn, in een omgeving die steeds verrast en liefst dat plezier delen met anderen. Best belangrijk allemaal.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

De Vogelwerkgroep staat voor kwaliteit en saamhorigheid.

Waarom ben je lid geworden?

Dankzij de Vogelwerkgroep kon ik meedoen aan een excursie. Ik weet het nog goed. De eerste keer was met Hemelvaart een jaar of vijf, zes geleden. Vertrek vanaf het Schoolakkerplein naar de Maatjes bij Zundert. Er ging een wereld voor mij open. Ik zag voor het eerst een Blauwborst en een Spotvogel. Ik wist niet eens dat ze bestonden. En dan die geheime laag, de wereld van de vogelgeluiden waarin al die ouwe rotten zo thuis waren. Ik was meteen verkocht en ben snel lid geworden om zoveel mogelijk mee te kunnen doen.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Ik was in Iran. Een prachtig land, lekker exotisch qua mensen, natuur, cultuur. Ik was nog maar een pasgeboren vogelaar dus ik keek m'n ogen uit. Zie ik ineens een Koolmees. Zo'n gewone Nederlandse Koolmees. Dat je denkt hoe komt die hier nou? Maar ja. Die leeft daar gewoon, die heeft ons helemaal niet nodig, trekt zich ook niets aan van onze landsgrenzen en godsdiensttwisten.

Wat is je lievelingsvogel?

Deze week is dat de Keep. Gehoord en gezien in het Liesbos. Mooi beestje en ook fijn dat ie er weer is.

Wat doe je zoal op vogelgebied?

Elke zaterdag eropuit met een groepje vogelaars. Ik ben driemaal op vakantie geweest met een speciale vogelreis. In Frankrijk (de Camargue) in Iran en dit jaar nog in Kazachstan. Met van die fanatieke vogelaars die het ook leuk vinden om van 's morgens vroeg tot 's avonds laat buiten bezig te zijn. Interessant is het ook om te lezen en een podcast te beluisteren op vogelgebied. Het Sovoncongres is ook niet te versmaden. Verder natuurlijk de lezingen en bijeenkomsten volgen van de West Brabantse Vogelwerkgroep én van de vogelwerkgroep van het IVN Mark en Donge waar ik ook lid van ben. Bij die club ga ik in januari meedoen met het geven van de Basis cursus Vogels.

Wat is het mooiste vogelland?

Vogels horen helemaal niet bij een land, maar in Nederland kun je er wel heel veel en gemakkelijk zien.

Wat is je favoriete gebied in Nederland?

Gewoon de eigen omgeving. Vogels zijn overal. Dat is het mooie van interesse voor vogels. Ook het irritante soms, althans volgens mijn vrouw. Ik ga nooit wandelen zonder verrekijker, ook niet in de stad. Dan moet ik mij soms dwingen om niet te lang stil te staan. Mijn vrouw houdt gelukkig ook van wandelen, maar stilstaan, voor een vogel, dat gaat te ver. Ik moet dus nog wel eens een tussensprintje trekken om haar weer te vergezellen.

Kun je vogelen combineren met je werk of andere hobby's?

Ik werk als fysiotherapeut in Ulvenhout. Daar ga ik op de fiets naartoe, nu vanuit Princenhage. Da's een mooie route dagelijks heen en terug door het Mastbos en het Markdal. Vooral oren open houden bij het fietsen. Wandelen (met tussensprint) en vogelen is een prima combinatie.

Zijn we nog wat vergeten?

De mondiale vermindering van de biodiversiteit kan mij erg verontrusten. De vogels zijn als het kanariepietje in de mijnen. Je kent dat verhaal: er ging altijd een kanariepietje mee in de kolenmijn. Als er dan een giftig gas was, ging het pietje dood. De mijnwerkers konden dan maken dat ze wegwamen.

Al die terugloop van de vogelstand en dus teloorgang van biotoop en biodiversiteit zou ons niet zo onverschillig moeten laten. Ik hoop echt voor mijn twee kleinkinderen, die zijn nu 3 en 7 maanden, dat zij de mondiale omslag in denken en gedrag zullen meemaken.

O ja, dat zouden we bijna ook nog vergeten te vermelden: honden en katten. Daar zijn er echt veel en veel teveel van.

Ineke Buijnsters

Boswachterij Dorst

Ja, onze vaste auteur Wilma is tijdelijk niet in de gelegenheid (verhuizing) om deze rubriek te maken. Vandaar dat ik het op haar verzoek weer even over heb genomen. Geniet ervan.



Algemeen

De Boswachterij Dorst is een vrij groot aaneengesloten bosgebied van ongeveer 1000 hectare. Het is eigendom van Staatsbosbeheer.

Ligging en bereikbaarheid

Het bosgebied is globaal gelegen tussen Breda, Oosterhout en Tilburg. Het is het beste bereikbaar vanaf twee grote parkeerplaatsen bij horecagelegenheden en wel bij Beum, Wethouder van Dijklaan 19 Dorst aan de zuidkant of bij natuurpoortcafé Bos en Co, Vijf Eikenweg 56 Oosterhout aan de noordkant. Bij beiden gelegenheden staan informatieborden van Staatsbosbeheer waarop je een route kunt uitzoeken.

Beschrijving

De boswachterij Dorst was een groot productiebos met vooral veel naaldhout. Sinds enkele jaren is Staatsbosbeheer bezig met de omvorming naar een meer gevarieerd gemengd bos. Het bos kent meerdere lanen met Amerikaanse eiken en dat zorgt in de herfst voor prachtige kleuren.

Staatsbosbeheer is bezig met het ontwikkelen van een nieuwe visie omdat het gebied steeds verder wordt ingesloten door de verstedelijking. Ze willen hierop inspelen door te streven naar een meer parkachtige omgeving waar de stedelingen kunnen recreëren. Aan de randen moet een overgangsgebied van stad naar natuur komen terwijl in het binnengebied de natuur haar gang mag gaan.



ZWARTE SPECHT FOTO, RIA LAMBREGTS

Mogelijkheden

Je kunt hier urenlang wandelen en naar vogels luisteren en kijken. Voor de vogelaar is mijn inziens het gedeelte van de oude leemputten (voormalig natuurwembad Surae) wel het meest interessante deel. Zeker nu Staatsbosbeheer een zonering heeft toegepast waarbij in dit omheinde gedeelte nu Galloways lopen en waar paarden, fietsen en honden verboden zijn.

Wat is er te zien en te horen

Nu eens geen vogels maar paddenstoelen. Dit gedeelte geniet landelijke bekendheid op het voorkomen van diverse paddenstoelen. Maar natuurlijk ook vogels. Zo vinden we hier nog de Zwarte Specht en zelfs de Raaf.

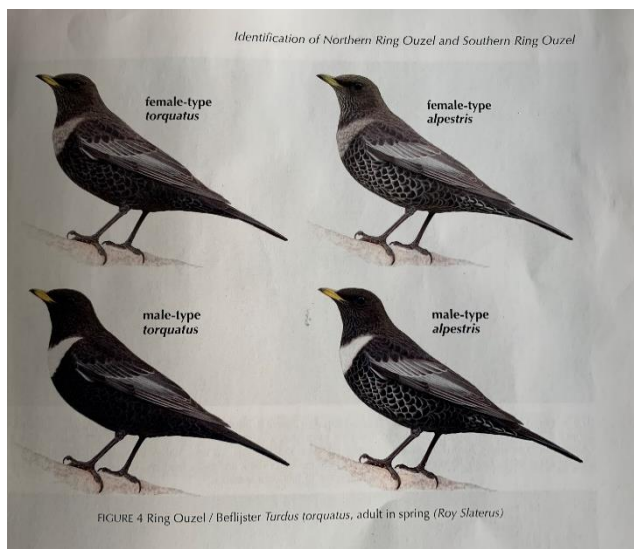
Jan Benoist



De Beflijster

Geregeld worden er in ons land en in onze regio, vooral in het voorjaar, april mei, en in het najaar, oktober november, Beflijsters waargenomen. De soort is een schaarse doortrekker in voor- en najaar.

We hebben het over een noordelijke soort, de *Turdus torquatus* en de vorm *Turdus torquatus alpestris*. De *T. torquatus* broedt in de noordelijke delen van Scandinavië, Noorwegen, Zweden en delen van Groot-Brittannië en Ierland. De *Alpestris* vorm broedt in het middelgebergte van Midden-Europa. Soms al in de Ardennen, maar de soort is vooral aanwezig in de Alpenregio en de Balkan. Bij ons in Nederland komen bij mijn weten geen broedgevallen voor. Ik kan in de literatuur zo gauw niets vinden. De noordelijke vorm trekt door naar Zuid-Europa en overwintert daar, terwijl de *Alpestris* meer overwintert richting Middellandse Zee-eilanden tot zelfs in Noord-Afrika. Je ziet plotseling een raar gekleurde Merel (*Turdus merula*), je denkt eerst: verrek, een Merel met pigmentgebrek.



DUTCH BIRDING.NL

Dan goed opletten en het boek (app) erbij bekijken, want misschien heb je met een Beflijster te maken. Het mannetje is duidelijk herkenbaar aan de witte halve maan op de borst, bij het vrouwtje is die minder duidelijk. Het mannetje van de *Alpestris* vorm, dus van Midden-Europa, is lichter van uiterlijk, vanwege het meer geschubde verenpak met wittige randjes rond de veren. De noordelijke vorm is veel donkerder. Wel hebben beide geslachten, ook de vrouwtjes, een gelige snavel met een donkere punt.

Enkele recente waarnemingen in het voorjaar in onze regio: 10 april 2022 een exemplaar op de Bavelse Berg, Bolberg, Breda, gezien door Reinier van Loo en een exemplaar op 14 mei 2022, gezien op de Dintelse Gorzen Oost, Steenberg door Ronald Buynsters (een mooie late waarneming in mei).

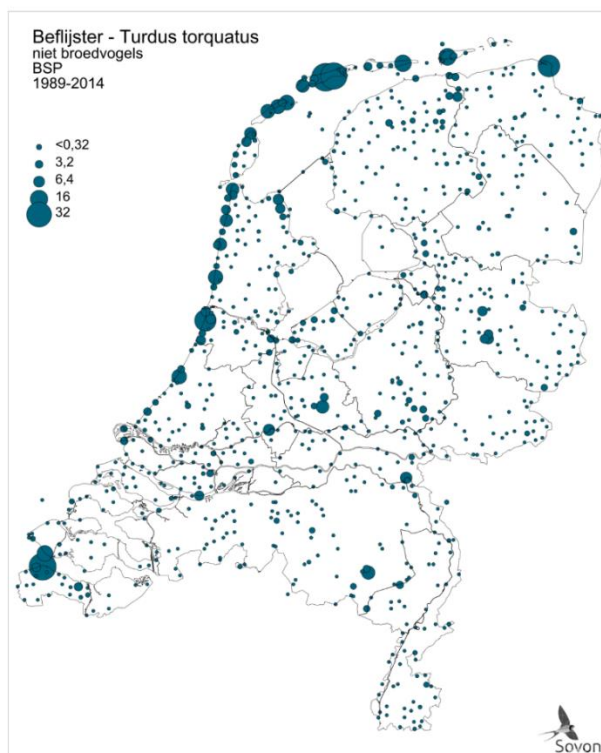
Recent meldde Jos Quirijnen dat op het vogeltrektepunt van Woudrichem Merwede op 19 oktober 2022, door Jan Willem de Besten zelfs veertien Beflijsters werden geteld, vliegend in zuidelijke richting! Erik van Boxtel zag er twee op 1 oktober jl. aan de Hooijdonk.

In de Avifauna van Noord-Brabant staat vermeld dat in 1955 op 23 april te St Michielsgestel een uitzonderlijk groot aantal Beflijsters werd waargenomen, tien exemplaren (De Zwerver 15,135).

Willem Veenhuizen

Geraadpleegde literatuur

Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa, The Birds of the Western Palearctic, Volume V, S Cramp, e.a. Oxford University Press 1988.
Avifauna van Noord-Brabant, Van Erve 1967
Atlas van de Nederlandse vogels, 1987, SOVON
't Hupke, West Brabantse Vogelwerkgroep, nr. 189, zomer 2022
't Hupke, West Brabantse Vogelwerkgroep nr. 190, herfst 2022
ANWB Vogelgids van Europa, Lars Svensson, ea, 2017.



BEFLIJSTER WAARNEMINGEN 1989-2014



FOTO, ED VAN ZONEN

Waarnemingen

9	Koereiger	10-10-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Deeneplaatweg	Jan van den Brandt
160	Lepelaar	15-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Piet van Iersel
1	Indische Gans	1-10-2022	Breda	Hooijdonk	Cobi van Wijngaarden
1	Ross' Gans	21-10-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Joost Simons
1	Roodhalsgans	3-10-2022	Breda	Rooskensdonk	Corrie van Haperen
123	Casarca	5-9-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
11	Mandarijneend	26-10-2022	Breda	Wolfslaar - Park	Raym van Breemen
2	Krooneend	19-8-2022	Bergen op Z	Markiezaat - Kraaijenberg e.o.	Ineke Buijnsters-Lips
1	Brilduiker	11-10-2022	Gilze en Rijen	Chaam - Chaamsche Bosschen - Ossen	Jan Vermeulen
1	Nonnetje	18-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
3	Middelste Zaagbek	9-10-2022	Breda	Hooydonk	Rutger van Ouwerkerk
1	Rode Wouw	7-10-2022	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Corrie van Haperen
1	Steppiekiekendief	10-10-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Deeneplaatweg	Jan van den Brandt
1	Roodpootvalk	22-9-2022	Breda	Lage Vuchtpolder	Leo Nagelkerke
1	Smelleken	12-10-2022	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Ger Duijf
4	Patrijs	5-10-2022	Breda	Prinsenbeek - Verloren Hoek e.o.	Corrie van Haperen
1	Porseleinhoen	13-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Polder Vogelenz	Hans Diepstraten
1	Steltkluit	25-8-2022	Drimmelen	Terheijden - Binnenpolder	Hans Goossens
1	Morinelplevier	9-10-2022	Breda	Hooydonk	Rutger van Ouwerkerk
4	Kleine Strandloper	5-9-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
1	Temmincks Strandl.	16-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Martin van Leest
2	Krombekstrandloper	3-9-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Pannekoek	Laurie Rijdsijk
120	Wulp	22-10-2022	Breda	Hooydonk	Kees Wijnen
1	Poelruiter	22-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Jan van den Brandt
1	Witgat	18-9-2022	Breda	Lage Vuchtpolder	Reinier van Loo
3	Bosruiter	16-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Martin van Leest
1	Reuzenster	13-8-2022	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost water	Leo Nagelkerke
3	Witvleugelster	13-8-2022	Hardinxveld	Boven Merwede ten westen van de A27	Hans Diepstraten
1	Koekoek	20-8-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Deeneplaatweg	Oskar 't Hardt
1	Velduil	11-9-2022	Breda	Rooskensdonk	Erik van Boxtel
1	Nachtzwaluw	5-8-2022	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Arthur Kok
1	IJsvogel	15-10-2022	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Maurice Verschuren
2	Zwarte Specht	12-10-2022	Baarle-Nassau	Castelre - Merkske - Castelresche Heide	Jan Boers
1	Middelste Bonte Sp	19-10-2022	Alphen-Chaam	Chaam - Hondsdonk	Sandra Aarts
1	Kleine Bonte Sp	20-9-2022	Bergen op Z	Lievensberg	Adri Clements
1	Huiszwaluw	22-10-2022	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Kees Wijnen
1	Engelse Kwikstaart	17-9-2022	Altena	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
2	Paapje	23-9-2022	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Boy Possen
1	Tapuit	11-9-2022	Etten-Leur	Natuurreservaat De Berk	Andres Scherff
2	Beflijster	1-10-2022	Breda	Hooijdonk	Erik van Boxtel
1	Matkop	11-10-2022	Drimmelen	Hooge Zwaluwe - Polder Oudgors	Kees Kammeraat
6001	Spreeuw	31-8-2022	Gilze en Rijen	Stroomgebied Molenleij	Raym van Breemen
17	Kleine Barmsijs	28-10-2022	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Hans Diepstraten

Onze werkgroepen					
Stadsvogels	Willem Veenhuizen	stadsvogels@westbrabantsevwg.nl	De Kamertjes	Jan Benoist	kamertjes@westbrabantsevwg.nl
Roofvogels	Raymond van Breemen	roofvogels@westbrabantsevwg.nl	Knotwerkgroep	Rob Fischer	knotwerkgroep@westbrabantsevwg.nl
Uilen	Martin van Leest	uilen@westbrabantsevwg.nl	4^e Bergboezem	Kees van der Krift	cvdkrift@gmail.com
Watervogels	Vacant	watervogels@westbrabantsevwg.nl	Dintelse Gorzen	Ronald Buijnsters	dintelsegorzen@westbrabantsevwg.nl
Weidevogels	Agnes van der Sanden	weidevogels@westbrabantsevwg.nl	Excursies	Giggi van Melick	excursies@westbrabantsevwg.nl
Rooskensdonk	Cees Huijben	rooskensdonk@westbrabantsevwg.nl	Lezingen	Wilma Rasink	lezingen@westbrabantsevwg.nl



Vink, Texel

Tapuit, Boswachterij Dorst

Brilduiker vrouw, Boswachterij Dorst

Foto's Ria Lambregts